

Л.П.Халецька, асп.

**ЄВРОПЕЙСЬКЕ БУДІВНИЦТВО
В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ
ФРАНЦІЇ КІНЦЯ 80-90-х рр. ХХ ст.**

Розглядаються сучасні концепції, моделі, підходи французьких суспільно-політичних кіл щодо перспектив будівництва єдиної Європи.

Modern conception, models, approuer of the French sociality-political circles according to the prospects of the united Europe buillden.

Політика і економіка Франції на сучасному етапі її розвитку тісно пов'язані з участю країни в Європейському Союзі (ЄС). Французькі політичні діячі неодноразово підкреслювали, що лише в рамках ЄС Франція зможе зберегти роль великої держави. Зацікавленість Франції в посиленні подальшого розвитку і поглибленні інтеграційних процесів на континенті активізує розробку концепцій європейського будівництва провідними суспільно-політичними діячами французької республіки, перш за все її політичними лідерами, оскільки саме вони в першу чергу визначають політичний і економічний статус Франції на міжнародній арені.

Зміни, що здійснилися з 1989 р. в центрі й на сході Європи, дали новий імпульс дебатам стосовно майбутнього європейського будівництва. Французька політична преса яскраво відображає ці потрясіння, репрезентуючи наявність широкого спектра думок: впевненість у смерті Співто-

© Л.П.Халецька, 2000

вариства; необхідність припинення його діяльності з метою інтеграції в нього колишніх держав-сателітів Москви; посилення внутрішньоінтеграційних процесів з метою завершення будівництва СС¹; створення загальноєвропейської організації конфедерального типу. Кінець 80 – початок 90-х рр. стали часом найбільшої популярності й практичного краху ідеї створення Європейської конфедерації, висловленій президентом Франції Ф.Міттераном.

Аналізуючи надзвичайно активну політичну діяльність президента на ниві європейського будівництва, дослідники підкреслюють значний вплив цієї діяльності на формування у Франції консенсусу щодо європейських цінностей і щодо ідеї відсутності для Франції іншої альтернативи, ніж будівництво Європи². Політичний курс країни на найближче десятиріччя визначається гаслом, висловленим Ф.Міттераном: “Франція – наша Батьківщина, Європа – наше майбутнє”³.

На думку дослідників, міттеранська концепція будівництва Європи ґрунтується на єдності трьох компонентів: об’єднана Європа, франко-німецька згода і європейський Схід⁴. Головне місце в запропонованій схемі належить ЄЕС. Обґрунтовуючи ідею Європейської конфедерації, Міттеран зазначає, що, на його думку, спільна європейська будівля спирагиметься на декілька опор, що забезпечуватиме її невразливість⁵. Найпершою і найнеобхіднішою опорою є ЄЕС. Співтовариство складас мов би перший поверх запропонованої Міттераном загальноєвропейської структури. Другий поверх, роз’яснює Жан-Франсуа Понсе, колишній міністр закордонних справ уряду В.Жискара д’Естена, – “конфедерація, що об’єднує країни Співтовариства, країни Центральної і Східної Європи і можливо США”⁶.

Згідно з концепцією Ф.Міттерана Європейська конфедерація розглядається як юридична форма, до якої має прямувати Європейський континент. Європейська конфедерація являтиме собою своєрідний консультативний орган з нечисленним постійним секретаріатом, де спільними зусиллями могли б розв’язувати проблеми і відстоювати власні інтереси країни Сходу і Заходу Європи⁷. Конфедерація розглядається як зручна об’єднуюча структура для країн Центральної і Східної Європи (ЦСС), що знаходяться на різних стадіях соціально-економічної й політичної еволюції й організації і більшість яких не в змозі вступити до ЄЕС, який однаковим чином не готовий їх прийняти⁸. Очевидно, у довготерміновій перспективі в міру внутрішнього прогресивного розвитку цих двох паралельних структур передбачалося їхнє злиття шляхом входження країн ЦСС до ЄЕС⁹.

Проект Європейської конфедерації майже не мав практичних політичних наслідків, зазнавши глибокої критики з боку керівництва Центрально- і Східноєвропейських країн, зокрема президента Чехословаччини Вацлава Гавела. Останній висловився проти можливого дублювання функцій вже існуючих міжнародних організацій новим загальноєвропейським організмом, зокрема в галузі безпеки (НАТО, НБСЕ), формування і розвитку європейської політичної культури (Рада Європи), проти розгляду ЄЕС і Європейської конфедерації як паралельних структур, а Європейської конфедерації, відповідно, як засобу задоволення амбіцій країн ЦСС щодо ЄЕС¹⁰.

Різка зміна геополітичної ситуації в кінці 80-х рр. привела перш за все до активізації інстинкту самозбереження у членів ЄЕС, свідченням чого і стала поява проектів, подібних до міттеранської “Європейської конфедерації”, які намагаються зберегти дистанцію між різними європейськими “домівками”. Зокрема, тодішній Голова КСС Жак Делор, підкреслюючи необхідність підтримання гармонійних, товариських стосунків між різними європейськими будівлями (країни ЄАВТ; країни, що не є членами ніяких організацій, подібно до Кіпру, Мальти, Югославії; східно-європейські країни; СРСР), зазначив, що “сьогодні не можна планувати будівництва єдиної будівлі”¹¹. Пріоритетними для ЄЕС є завдання, які він собі визначив в економічному і політичному плані; виконання їх спільними зусиллями має привести до створення Європейського Союзу. Проте політико-юридична форма його ще залишається невизначеною¹².

Однак практичні кроки на шляху поглиблення інтеграції західноєвропейських країн засвідчили її федеративне спрямування. Саме на захист федеральної Європи став Ж.Делор, зокрема у своїй прощальній промові перед парламентом у Страсбурзі 19 січня 1995 р.: “Федеральний підхід в інституційній сфері. Тільки він дозволить визначити, хто і що робить і хто перед ким відповідальний. Тільки він у змозі ясно окреслити перехід суверенітетів та їхні кордони... Лише він гарантує повагу національній індивідуальності і регіональним відмінностям...”¹³.

Із середини 70-х рр. поряд із дискусіями навколо політико-юридичної орієнтації ЄЕС значне місце посідають дискусії з конкретних фінансово-економічних проблем. Напруженість дискусій зростала в міру приєднання до ЄЕС нових членів і відповідно урізноманітнення рівнів соціально-економічного і політичного розвитку членів угруповання. Різниця і підхід країн-членів до питання посилення інтеграції в уже опрацьованих сферах спільної діяльності чи розширення інтеграційних процесів на нові сфери можливої співпраці. Ситу-

ація загострилась в умовах створення країнами ЄС Економічного і валютного союзу з його жорсткими критеріями економічного відбору. Тому після маастрихтського періоду характеризується розробленням моделей "гнучкої інтеграції". "Європи кількох швидкостей". На початку 1993 р. колишній міністр європейських справ Франції Елізабет Гігу в інтерв'ю на тему: "ЄС на 2003 рік", опублікованому в додатку до "Уолл-стріт джорнел Юроп", запропонувала модель "гнучкої Європи". Її тверде ядро введе в дію в передбачені терміни ЄВС, а також політичний союз зі спільною зовнішньою політикою, обороною і європейським громадянством, в яких члени ЄС візьмуть участь у різній мірі. На чолі гнучкої Європи стоятиме обраний президент, який буде виразником спільної волі її членів¹⁴.

1994 р. став роком народження німецької моделі "Європи твердого ядра". Ядро об'єднало б держави, які вирішили мати однакову валюту і однакову економічну і фінансову політику; ті держави, які вже сьогодні здатні йти швидше й далі. Держави, що запізнилися, закликалися до приєднання до цього ядра п'яти (Бенілюкс, Франція, Німеччина) і не заважали б їхньому просуванню вперед. На думку Данієля Колара, французького професора права, члена університетського Центру дослідження оборони і міжнародної безпеки, негативне ставлення Франції до цієї організаційної моделі зумовлено її трьома визначальними властивостями: структурованістю, федеральністю і дискримінаційністю¹⁵.

Французькому підходу відповідає модель "Європи концентричних кіл" Ж.Делора, яка ґрунтується на "посилений солідарності", формулі, використаній в 1994 р. тодішнім головою уряду Е.Балладюром і міністром закордонних справ А.Жюппен. Навколо міцного ядра Співтовариства, розширеного до Східної Німеччини, оберталися б велика кількість держав. Саме теорія "концентричних кіл", виключаючи федеральне її спрямування, доповнена принципом "політичної солідарності", була представлена Е.Балладюром, А.Жюппеном і Ж.Шираком в 1994-1995 рр.¹⁶. Усередині Союзу структуруються кола більш тісного співробітництва і солідарності між державами, пов'язаними спільним досвідом, спільним ринком і деякими великими спільними політиками. Разом з цим підкреслюється можливість більш швидкого просування завданням курсом готових до цього держав. Таким чином, за короткий термін буде створено коло солідарності, посиленої у валютному і військовому плані – з входженням до ЄВС і прийняттям євро і участю в Єврокорпусі. Постійною рушійною силою будівництва залишається франко-німецький дует¹⁷.

Серед переваг цієї концепції Д.Колар називає її гнучкість, вилучення федеральної мо-

делі, організацію "диференційованої Європи", яка не шокує будь-який уряд¹⁸.

"Європа посиленої солідарності" і "концентричних сил" була представлена і Ж.Шираком в його кандидатській програмі 16 березня 1995 р.¹⁹.

Після обрання президентом Ж.Ширак з канцлером Німеччини Г.Колем у березні 1996 р. на Туринському самміті, який поклав початок Міжурядовій конференції (МУК), запропонували на розгляд її учасників модель "гнучкої інтеграції"²⁰. Суть проекту – у можливості більш тісної співпраці серед тих країн-членів ЄС, які можуть і хочуть просуватися далі шляхом інтеграції, не боячись блокування поступу державами, що його не бажають, або не готові взяти в ньому участь.

Незважаючи на збереження суттєвих розбіжностей між державами-членами ЄС щодо застосування принципу "поглибленого (чи "гнучкого") співробітництва", коли в здійсненні окремих акцій беруть участь лише зацікавлені держави, сам по собі принцип "поглибленого співробітництва" був прийнятий на Амстердамському самміті 16-17 червня 1997 р., проведення якого завершило півторарічну роботу Міжурядової конференції²¹.

Моделювання європейського розвитку ускладнюється невизначеністю самого поняття "Європа". Чим є Європа? Для одних дослідників Європа – це перш за все "величезна культурна міць"²². Для інших Європа – це ідея, з якої випливають її кордони, її противники, її інститути. Тому Європа – це перш за все історія, а не географія. Минуле має властивість одночасно і розділяти і об'єднувати²³. Дехто заперечує існування цілісного поняття "Європа". Зокрема, Жак Атталі переконаний, що "Європи, очевидно, не існує. Вона не є ні континентом, ні культурою, ні народом, ні історією. Вона не має визначення ні спільним кордоном, ні спільною долею чи спільною мрією. Проте існують Європи, які зникають, коли ми, охоплені страхом, шукаємо їх чіткі обриси"²⁴. Думки про множинність "Європ" як наслідок глибоких геополітичних змін сучасності дотримується Ж.Делор²⁵. Отже, наслідком багатозначності і невизначеності терміна "Європа" стало створення численних моделей європейського будівництва, нестійких, рухомих, відкритих зовнішнім впливам і залежних від них. У надзвичайно спрощеному вигляді Жак Атталі репрезентує чотири можливі варіанти майбутнього, які мають свої недоліки і переваги.

Перший варіант передбачає втілення в життя Маастрихтського договору без розширення Союзу. Дванадцять держав утворили б, таким чином, справжній Федеральний союз зі спільною валютою, обороною і зовнішньою політикою²⁶.

Одночасно був би посилений федеральний характер політичного союзу. Головою колек-

тивної держави стала б Європейська Рада. Урядом стала б Комісія, голова якої обирався б і був би підзвітний Парламенту. Законодавча влада розподілялася б між двома палатами – Європейським парламентом і Радою Союзу (тобто Радою Міністрів).

Оборона координувалася б від імені Ради Союзу Західноєвропейським Союзом – європейським стовпом Атлантичного союзу. Ядерна зброя залишалася б національною.

Федеральний союз міг би надати технічну допомогу Сходу, особливо у втіленні системи відкритого товарообміну і сприятливих умов для розвитку приватного сектора і припливу прямих іноземних інвестицій.

Лише після впровадження цих реформ Союз зміг би поширитися на інші країни.

Однак, на думку Ж.Атталі, цей сценарій нездійснений, оскільки всередині Союзу кожний віддає перевагу його розширенню перед еволюцією до федералізму; зовні – Росія і США об'єднуються з метою протидії цій новій політичній супермогутності²⁷.

Другий сценарій передбачає розширення ЄС в бік своїх близьких сусідів (країн Північної Європи, Півдня, балтійських держав, Польщі, Чехії, Словачії, Угорщини, Болгарії, Румунії, Словенії, України), без свого реформування. ЄС обмежив би себе, таким чином, створенням великого ринку і укладенням угоди про безпеку між Європейською Радою і своїми найближчими сусідами. У невизначений термін цей розширений “Європейський конфедеральний простір” дозволив би врівноважити вплив США. Схід утворив би привабливий полюс для інвесторів, які одержали б прибуток із кваліфікованих і дешевих робочих рук. Збільшення прибутку від експорту і приплив іноземних капіталів підняв би реальні валютні курси і відповідно реальний прибуток населення, яке мало б менше причин для еміграції. Громадяни Східної Європи поступово стали б платоспроможними споживачами, творцями зайнятості на Заході.

Але встановлення цього Європейського простору означало відмову від багатьох завдань Маастрихта. Відбудеться послаблення інститутів Співтовариства, блокуюча меншість збільшить заперечення і протидіятиме реформам, влада перейде на бік малих країн.

У такому просторі буде домінувати Німеччина, оскільки вже тепер три чверті внутрішньої торгівлі з Центральною і Східною Європою відбуваються в німецькій валюті. Німеччина забезпечує 40% продукції Співтовариства. Німеччина буде диктувати свою фінансову, потім економічну, соціальну політику і політику безпеки іншим членам Союзу.

Не вважаючи цей варіант наймовірним, Атталі, однак, підкреслює його надмірну фінансову обтяжливість для Німеччини, зайнятої реконструкцією Східнонімецьких земель і, безумовно, протидію такому розвитку подій з боку Великобританії і Франції²⁸.

Зокрема, англосакси віддають перевагу іншому способу розвитку Європейського будівництва, а саме прогресивній інтеграції Європейського Союзу в спільний економічний, культурний і політичний простір з Північною Америкою. Основною політичною установою євроатлантичного союзу став би НАТО, який розширив би свою компетенцію на економіку і свій простір на Польщу, Республіку Чехію, Угорщину та інші країни Сходу. Інститути Співтовариства інтегруватимуться в установи НАТО. Політично євроатлантизм є камуфлюванням домінування США над Європою; економічно це може стати реальністю; у культурному плані майже стало. У військовому плані тут нема про що вести розмови: якщо країни Центральної Європи хочуть взяти участь у НАТО, щоб захистити себе від Росії, вона не допустить цього; щодо західних країн, вони відкинуть їх, боячись бути втягнутими в конфлікти Центральної Європи.

Проти цього сценарію, цієї васалізації виступили б керівники Європейського Союзу. Наслідком утілення подібного сценарію став би занепад європейської економіки. Внутрішній ринок Західної Європи, якщо він не буде захищений, буде розбитий на частини коливанням валют, постраждає зайнятість. Європейський континент утратить своє місце у світовій економіці і перетвориться на географічне середовище без власного погляду, без моралі, без етики, без правил. Нарешті, США, все більше обертаючись в бік Тихого океану, зацікавлений в сильній Європі, здатній вирішувати глобальні проблеми сучасності, взяти на себе відповідальність за Східну Європу. Таким чином, США доброзичливо поставилися б до народження Континентального союзу, економічного і політичного об'єднання всіх країн континенту²⁹.

Континентальний союз, згідно з Атталі, передбачає створення спільних для країн Європейського континенту конфедеративних інститутів. Європейський союз став би одним із членів Континентального союзу, першим елементом якого став би континентальний спільний ринок. Цей сценарій дозволив би негайно приєднати східноєвропейців до принад єдиного ринку, не заважаючи Європейському Союзу посилюватись.

Замислений за моделлю Північноамериканської асоціації вільної торгівлі, Континентальний союз захистив би себе спільним зовнішнім тарифом, дозволив би пересування

робітників в усі країни-члени, контролював би пересування капіталів і товарів у своїх кордонах, уникнув можливості виникнення численних ядерних катастроф і міграцій, які стали б наслідком безладдя на сході Європи, створив би декілька великих проектів, які б об'єднали всіх, хто в ньому живе, наближуючи їхні рівні життя. Континентальний ринок став би фактором зростання і зайнятості.

Парламентом Союзу стала б Рада Європи – політичними рамками врегулювання конфліктів та інструментом спільної політики.

Континентальний союз, однією з рушійних сил якого став би Європейський Союз з Росією, зміг би стати полюсом стабільності у світі, протидіючи американській імперії й створивши лад в Африці. З часом Європейський Союз став би федеральним, зміг би розширитись до того, що його територія збігатиметься з територією Континентального союзу. Саме за цим варіантом, запевняє Атталі, неможливе створення ні Федерального європейського союзу, ні Континентального союзу через відсутність керівників, здатних захопити народи відповідною метою. У цих умовах завданням Франції могло б стати будівництво Середземноморського союзу, який би сприяв політичній стабільності в життєвій зоні Франції³⁰.

Європейське будівництво продовжує бути джерелом розколу серед французьких політичних партій. До противників європейського будівництва належать Національний фронт і Рух за Францію (на чолі з Філіппом де Війером), які часто перекладають на Європу відповідальність за невирішеність соціальних проблем – інфляцію, наркотики, злочинність тощо. Для комуністів і Руху громадян Ж.П.Шевенемана ЄС залишається економічним ліберальним проектом, який перешкоджає рішучій політиці на користь зайнятості й загрожує соціальним надбанням республіканської держави. Серед трьох класичних політичних партій (ОПР, СДФ, ФСП) європейське будівництво виступає фактором глибокого внутрішнього розподілу.

Найбільш роз'єднаною щодо європейського питання є ОПР. З часу її створення всередині партії протистоять прибічники ліберальної відкритості традиційним захисникам якобінської держави. До перших належать Е.Балладюр і А.Жюппен, обидва прихильні до проекту єдиної валюти і зміцнення "спільного методу" у функціонуванні установ. До других належать Філіпп Сеген, Шарль Паскуа, П'єр Мазодо. Вони виступають противниками єдиної валюти і підйому зайнятості, критикують політику бюджетної суворості й стабільності франка, яку проводили всі французькі уряди, починаючи з 1983 р. Вірний го-

лістським позиціям, їхній інституційний підхід до Союзу є, головним чином, міжурядовим: збереження права вето всередині Ради, обмеження повноважень Комісії і Суду³¹.

Позиція Ж.Ширака, змушеного спиратися на прихильників обох тенденцій, щоб виграти президентські вибори в травні 1995 р., є уособленням внутрішньопартійних протиріч з питань європейського будівництва: інституційний мінімалізм поєднується з підтримкою поглиблення Союзу, нерозривно пов'язаного з його розширенням майбутнім на схід. Ж.Ширак відповідно до голлістських традицій залишається послідовним прихильником Європи націй. Свого часу в грудні 1990 р. в промові, що передувала прийняттю ОПР маніфесту "За союз Європейських держав", Ж.Ширак зазначив, висловлюючи загальнопартійний погляд: "Ми відкидаємо концепцію "федерації" Дванадцяти, що її захищають французькі, німецькі, італійські соціалісти, а також інші концепції стосовно туманної конфедерації, зміст і структура якої не визначені"³². Ширак віддає перевагу іншій перспективі, окресленій ним таким чином: "Європа, нації якої залишаються незалежними, господарями своєї долі, але які зміцнюють свої зв'язки солідарності між собою, особливо в таких сферах, як валюта і оборона, Співтовариство, яке, поглиблюючись, плекало перспективу розширення до перетворення в майбутньому європейського конфедерального ансамблю на простір голлістської точки зору на речі"³³. Самостійність і незалежність Франції в прийнятті рішень з питань війни і миру, ядерної політики, фінансів не виключас, однак, існування спільної європейської валюти, гармонізації зовнішньої політики Європейських держав. Принагідно слід підкреслити еволюцію сучасного голлізму в його ставленні до США: ворожість поступається місцем конструктивному діалогу і дружнім стосункам. Маніфест також погоджується з необхідністю розширення Європейського Союзу за умови адаптації країн-кандидатів до ринкової економіки³⁴.

Після обрання президентом Французької Республіки Ж.Ширак переніс внутрішньопартійні установки з питань європейського будівництва на загальнодержавний рівень. Ширак неодноразово підкреслював свою відданість європейському будівництву, його доленосне значення для Франції. Зокрема, виголошуючи публічну промову в Ліллі 7 червня 1997 р., він зробив особливий наголос на своїх обов'язках охоронця досягнень європейського будівництва, що воно їх досягло протягом сорокарічного періоду, і яке продовжує просуватися вперед, незважаючи на перепони, до єдиної, сильної справедливої Європи³⁵.

Програмою щодо висвітлення офіційного курсу з питань європейського будівництва стала пресконференція президента Франції

Ж.Ширака 16 квітня 1998 р.³⁶. Він підкреслив відданість Франції ідеям європейського будівництва, практичним уособленням чого стало виконання країною критеріїв Маастрихта. Прагнучи заспокоїти співгромадян, стурбованих надшвидким просуванням до єдиної Європи і можливою втратою національної ідентичності, Ж.Ширак розкривав небезпеку, що її становить збереження нерухомості у світі, який безперервно змінюється. Сьогодні у світі виникають великі регіональні об'єднання: Північноамериканська асоціація вільної торгівлі, АСЕАН, у процес регіональної інтеграції починає включатись Африка. Ці регіональні об'єднання, не зацікавлені в представництві інтересів Франції. Це може зробити лише Європа. Тільки її союз надасть Європі сили для виконання очікуваних повноважень. Вона може і повинна стати першою міццю в багатополлярному завтрашньому світі. Об'єднані європейські держави зможуть ефективніше боротися з корупцією, наркоманією, злочинністю, краще захищати навколишнє середовище, європейські культури, мовні цінності.

Загальноєвропейською метою є Європа націй. Участь в європейському будівництві і його посилення створюють подвійну динаміку: саме організована Європа надасть Франції сили і засоби для реалізації своїх прагнень; Європа зобов'язує Францію пристосуватися, модернізуватися. Тільки за умови адаптації, шляхом реформування суспільного життя в напрямку ліберальних змін (зменшення податків і суспільних витрат, зменшення тиску на підприємця, зменшення бюрократії тощо) Франція досягне в Європі успіху.

Відносна небагатослівність з питань французької європейської політики на початку президентства Ж.Ширака змінилася прагненням президента використовувати будь-яку нагоду для окреслення своїх пріоритетів у цій сфері. Так, скориставшись випадком присутності всіх послів Франції, зібраних на щорічний семінар, Ж.Ширак окреслив 26 серпня 1998 р. обрії французької зовнішньої політики і в першу чергу європейської політики Франції. Президент ще раз наголосив, що в глобалізованому світі Європа залишається кращим засобом для Франції збереження свого впливу і здійснення своїх національних інтересів. Ж.Ширак нагадав, що його погляд на Союз не є федералістським, він має бути Європою держав, але президент вітає єдину валюту як історичне здійснення європейського волонтаризму і виступає за прогрес у двох сферах, де, на його погляд, інтеграція є неповноцінною: з одного боку, культура, а саме те, що стосується мобільності студентів і вивчення мов, і, з іншого, спільна зовнішня по-

літика і політика безпеки. Ширак наголосив про свій намір запропонувати своїм європейським колегам створити Раду міністрів оборони, що збагатить Союз новим виміром, співвідносним згідно з НАТО³⁷.

Найактивнішими захисниками Маастрихтського договору під час вересневого 1992 р. референдуму стали члени СДФ, партії ліберального і центристського спрямування. Європейське будівництво завжди було об'єктом найбільшого консенсусу всередині партії. Подібно до ОПР європейське будівництво протиставляє з початку 80-х рр. всередині Соціалістичної партії прихильників ліберальної відкритості, які захищають внутрішній ринок і проект єдиної валюти, захисникам якобінського етатизму. З 1997 р., коли Перший секретар ФСП став прем'єр-міністром, керівництво партії наштовхнулося на проблему: яким чином не відмовитися від позиції колишнього президента на користь поглиблення Союзу і вирішити проблему зайнятості. Серед існуючих тенденцій можна побачити як рішучих захисників виконання завдань, зафіксованих Маастрихтським договором (М.Рокар, М.Обрі), так і прихильників перегляду критеріїв наближення (Н.Еманюеллі, "Ліва соціалістична"). З червня 1997 р. новий соціалістичний уряд у зв'язку з Європейською Радою в Амстердамі виявив прагнення до зміни пакту стабільності в дусі більш соціальної Європи³⁸.

Яким же є французький проект "ідеальної" Європи кінця 90-х рр. ХХ ст? Перш за все, згідно з даними аналітичного дослідження Мішеля Фуше, співробітника "Європейського геополітичного спостерігача"³⁹, Європа мислиться Францією як уособлення могутності. Тема Європи-могутності підтверджувалася Президентом республіки під час його звернення до французьких послів у серпні 1996 р., яке він представив як центр свого геополітичного способу дій. Європа, про яку мріють у Парижі, залишається Європою національних держав: Європейський парламент у ній менш важливий, ніж державні парламенти. Ця Європа діє виключно міждержавним способом. Вона ніколи не стане федеральною на відміну від Європи, якої бажать німці; вона є набагато більш політичною у своєму підсумку, ніж того бажали британці; вона прагне до розвитку впливу у світових справах, далекого від обережного і моралізаторського нейтралітету нейтральних чи малих держав. Це Європа, керована великими державами. Париж спирається на Лондон, відстоюючи провідне значення національних держав і специфічність їхніх культур, і на Бонн, створюючи політичну і економічну будівлю. Європа по-французьки повинна мати щось на зразок економічного уряду, який би у своїх діях виходив з координування рішень в Європейсь-

кій Раді і врівноважував би незалежність Центральноєвропейського банку, органи якого ще повністю не інтегровані у французьку політичну культуру.

Змальована вище Європа набуде здатність ведення діалогу з США і зуміє виробити автономні стратегічні можливості.

Підсумувати французький погляд на Європу можна, виклавши позицію А.Жюппена, колишнього міністра закордонних справ, яку він представив перед Центром аналізу і прогнозування Міністерства закордонних справ Франції в січні 1995 р.: "Якщо ми прагнемо зміцнити нашу безпеку шляхом стабілізації наших принципів організації світу, це стане через Європу, в якій ми цього досягнемо. Нам потрібна віднині "певна ідея Європи", яка охоплює і продовжує "певну ідею Франції". Європа... має посилюватися під впливом нашого імпульсу, як провідний актор на міжнародній сцені, тому що вона виявляє найбільшу порівняно з іншими турботу забезпечення ладу і поваги ідентичностей"¹⁰.

¹Leprete, Jacques. Une clef pour L'Europe – Bruxelles, 1994 – P.266. ²Moisi D. De Mitterand à Chirac. Politiques étrangères. – 1995. – №5 – P.851. ³Mitterand M. Patriote et européen. L'Europe de Yalta à Maastricht, 1945-1993. – 1993. – P.140. ⁴Васлотинский В.П. Президент Французской Республики Франсуа Миттеран. М., 1992. – С.309. ⁵Message du Président de la République française en cas de l'ouverture du colloque des étudiants européens à Cité de Sciens. O Mai 1990. La politique étrangère de la France. Textes et documents. Mai-Juin 1990-р., 1990 – P.22. ⁶Document XXXIV. Le projet de "Confédération européenne" de François Mitterand. Prague, 12-14 juin 1991. Actes des Assises de la Confédération européenne, Edition de l'Aube. Zörgbibe, Charles. Histoire de la construction européenne. – Presse Universitaires de France, 1993 – P.373. ⁷Le Monde. 1990, 3 janvier – P.4. ⁸Le Monde. 1991, 16-17 juin. – P.3. ⁹Conférence de presse conjointe de M. le Président de la République et de M. Mikhaïl Gorbatchev Président de l'Union de Républiques Soviétiques (propos de M. le Président de la République). Moscou, 25 Mai 1990. La politique étrangère de la France. Textes et documents. Mai - Juin, 1990. – P.51; interview du ministre d'Etat ministre des Affaires étrangères, M.Roland Dumas, à la Radio France internationale, 19 mars 1990. La politique étrangère de la France. Textes et documents. Mars-Avril 1990. – P.34-35. ¹⁰Document XXXIV. Le projet de "Confédération européenne" de François Mitterand. Prague, 12-14 juin 1991. Actes des Assises de la Confédération européenne, Edition de l'Aube. "Zörgbibe, Charles. Histoire de la construction européenne. – Presse Universitaires de France, 1993 – P.374. ¹¹Document XXXV. La critique de Vaclav Havel. Prague, 12-14 juin 1991. Actes des Assises de la Confédération européenne, Edition de l'Aube. "Zörgbibe, Charles.

Histoire de la construction européenne. – Presse Universitaires de France, 1993. – P.374-375. ¹²Делор, Жак. Европа на пути к 1992 году // Междунар. жизнь. – 1989.– №10. – С.22. ¹³Там само. – С.21. ¹⁴Colard, Daniel. La Société internationale après la Guerre froide. Paris, 1996. – P.178. ¹⁵Зуева Г. Новые концепции европейской интеграции // Мировая экономика и междунар. отношения. – 1995.– №11. – С.98. ¹⁶Colard, Daniel. La Société internationale après la Guerre froide. – Paris, 1996. – P.177. ¹⁷Corald, Daniel. Les relation internationale de 1945 à nos jours. – Paris, 1997. – P.247. ¹⁸Le Monde. 1994, 4 juin. – P.10. ¹⁹Colard, Daniel. La Société internationale après la Guerre froide. – Paris, 1996. – P.177. ²⁰Ibidem. ²¹Ibidem. – P.178. ²²Европейский обзор. 1996. №37, ноябрь. Брюссель. С.6-8. ²³Европейский союз: факты и комментарии. – Вып. 4(9), апрель-июнь 1997. – М., 1997. – С.3-4. ²⁴Colard, Daniel. La Société internationale apres la Guerre froide. Paris, 1996. – P.164, 182. ²⁵Бурхан, Мирхан. Европейская политика Франции (80-е нач. 90-х гг.) : Дис... канд. ист. наук. – К., 1993. – С.36. ²⁶Attali, Jacques. Europe(s). – Fayard, 1994 – P.9. ²⁷Делор, Жак. Европа на пути к 1992 году. // Междунар. жизнь. – 1989.– №10. – С.21. ²⁸Attali, Jacques. Europe(s). – Fayard, 1994. – P.181-182. ²⁹Ibidem. – P.182-184. ³⁰Ibidem. – P.185-188. ³¹Ibidem. – P.189-192. ³²Ibidem. – P.193-197. ³³Ibidem. – P.197-198. ³⁴Lequesne, Christian. La dimention européenne. Institution et vie politique. – La documentation Française – Paris, 1997 – P.81-82. ³⁵Рубинский Ю.И. Политические перемены во Франции: причины и последствия. – Москва., 1997. – С.13. ³⁶Lequesne, Christian. La dimention européenne. Institution et vie politique. La documentation Française, Paris., 1997. – P.83. ³⁷Le Monde. – 1990., 7 décembre. – P.9. ³⁸Le Monde, 1990., 6 décembre. – P.10. ³⁹Ibidem. ⁴⁰Le Monde. – 1998, 18 avril. – P.8. ⁴¹Conférence de Presse du Président de la République M. Jacques Chirac. Le Monde. – 1998, 18 avril. – P.6. ⁴²Le Monde. – 1998, 18 avril. – P.19. ⁴³Le Monde. – 1998, 28 aout. – P.5. ⁴⁴Lequesne, Christian. La dimention européenne. Institution et vie politique. La documentation Française, Paris., 1997 – P.83. ⁴⁵Foucher, Michel. Une certain idée de l'Europe. L'état de la France. Edition 97-98. 1997. – P.27-29. ⁴⁶Ibidem. – P.27.

Надійшла до редколегії 22 вересня 1999 р.